

Konsten att välja rätt spårvagn

En studie av segregation, skolval och unga människors studieplaner¹

Thomas Johansson

Högskolan Väst, Trollhättan

Nils Hammarén

Göteborgs Universitet

The art of choosing the right tram – A study of urban segregation, choice of school and young people's life plans

When discussing barriers to integration and young people's choice of school, research often focuses on language skills, cultural capital, supportive environments and other more obvious, distinct and material aspects that have an impact on educational achievement. In the present study, we have instead chosen to look at how young immigrants construct their inner career landscapes and life-plans, and how this relates to their perception of ethnicity, neighbourhood and identity. The sample used here consists of altogether twenty individuals. The interviews were used to explore certain designated dimensions and processes. All interviews were conducted in the school environment, in classrooms and other locations. The students attended two different inner-city schools. A narrative-sociological approach is used in the analysis. The young people's perceptions and narratives are analysed in relation to concepts such as: *territorial stigmatization, identity, self-perception* and *modifications of life plans*. The findings show that the feelings of otherness which originates in housing conditions, experiences of exclusion and the everyday life of many immigrants, are transposed into the school area and transformed into strategies and life plans.

Key words: life plan, identity, exclusion, pragmatic rationality, urban segregation, ethnicity

Svensk gymnasieskola i segregationens kölvatten

För att ett förutbestämt livsförlopp ska kunna framstå som en fritt vald levnadsbana eller som resultat av individuella förtjänster – som i den platoniska myten där själarna, efter det de dragit sin "livslott", måste dricka ur glömskans flod innan de åter stiger ner till jorden för att leva de liv som tillfallit dem – är det nödvändigt och tillräckligt att skolan förmår överbevisa individerna om att det är de själva som valt eller erövat

1 Vi vill tacka Rita Olofsson som deltagit i datainsamlingen och även kommenterat artikeln. Artikeln är publicerad inom ramen för forskningsprojektet Skola, valfrihet och integration (VR), samt EUMARGINS som är finansierat av EU:s sjunde ramprogram (FP7/2007–2013, n° 2175).

de yrkesbanor som en social nödvändighet på förhand tilldelat dem (Bourdieu och Passeron i Berner m.fl. 1977:73).

Citatet ovan är hämtat från de franska sociologerna Pierre Bourdieus och Jean-Claude Passerons arbeten om det franska skolsystemet (Berner m.fl. 1977). Redan 1964 presenterade de i sin bok *Les Héritiers* (arvtagarna) resultatet av flera års analyser av det högre utbildningssystemet i Frankrike. Boken fick i samband med studentrevolten 1968 i Frankrike en stor politisk betydelse. Deras kritik av hur man i Frankrike tenderade att använda skolsystemet för att befästa klasshierarkier och sociala orättvisor fick under 1970- och 1980-talet successivt ett stort genomslag i den internationella skoldebatten. Skolkritiker från en rad europeiska länder, inte minst i Sverige, tog till sig och överförde analyserna av skola och samhälle till sina egna länder. En stor del av diskussionen om skolans roll i samhället kom att präglas av ett kritiskt perspektiv på skolans sorterande och samhällsbevarande funktioner.

Även om vi idag inte använder samma retorik som återfinns i 1980-talets franska utbildningssociologi, är diskussionen om skolans roll i reproduktionen av klass och sociala skillnader fortfarande högst relevant. I Sverige fick det utbildningssociologiska tänkandet ett stort inflytande på skoldebatten om skolans roll i samhället. I kölvattnet av den diskussion som fördes på 1980-talet har det genomförts återkommande studier av skolans effekter och konsekvenser för bland annat den sociala snedrekryteringen till högre utbildning. Den sammantagna bilden av resultaten från denna forskning är att vi fortfarande lever i ett samhälle där skolan bidrar till att reproducera och befästa sociala, ekonomiska och kulturella skillnader (Bunar och Kallstenius 2007).

Under 1990-talet har svenska forskare visat hur de tidiga segregationsmönstren, präglade av klass och kön, i många hänseenden kommit att kompletteras med ytterligare en selektionsprincip baserad på etnicitet och bostadsområde. Boendesegregationen har under 1990-talet fördjupats och *rasifierats* (Molina 1997, Andersson 1998, Bunar 2001). Det finns ett starkt samband mellan boende och skolval, vilket ytterligare förstärker en redan existerande segregation och en ojämlik social struktur. Det lokala samhällets sociala och etniska struktur avspeglas i närområdets skolor, där man finner ett elevunderlag som nästintill hundra procentigt består av elever med någon form av invandrarbakgrund eller alternativt där de flesta är uppvuxna med två svenska föräldrar. Samtidigt har man genom att införa valfrihetsprincipen, där elever i samråd med sina föräldrar ska kunna välja en passande skola, försökt motverka dessa segregationsmönster.

För att undvika att elever bosatta i svenskglea områden blir inlåsta i en segregerad urban, rumslig och social struktur ändras intagningsprincipen till gymnasiet på 2000-talet från närhetsprincipen till ett betygsurval. Tanken är att detta skall motverka segregationen och stimulera en individuell rörlighet i det urbana rummet. Även om rörligheten har ökat har man till exempel i Stockholm konstaterat att detta nya system också lett till en ökad social, etnisk och prestationsmässig segregation (Söderström och Uusitalo 2005). Liknande tendenser går att urskilja i Malmö och Göteborg. Även om den individuella rörligheten har ökat, har också redan existerande segregations-

mönster förstärkts (Bunar 2001, Bunar och Kallstenius 2007). Liknande mönster har också konstaterats av internationella forskare (se bland andra Young & Clinchy 1992, Ball m.fl. 1997, Plank & Sykes 2003).

Möjligheten att ”välja” skola har öppnat för resor och förflyttningar mellan olika urbana platser och mentala föreställningsvärldar. En hypotes är att den geografiska resan från förorten till centrum i sin förlängning också kan leda till en ekonomisk klassresa. En alternativ hypotes är att med den geografiska resan reproduceras vissa redan givna klass- och genusmönster. För de ungdomar som rör sig från förorten till de prestigefyllda innerstadsskolorna kan det finnas starka inslag av att vilja bli en del av det svenska majoritetssamhället, men likväl kan det hända att man snarare förstärks i sitt utanförskap och sin känsla av att inte riktigt räknas som ”svensk”. Ungdomarnas upplevelser, erfarenheter och strategier växlar och ser olika ut. En annan hypotes kan vara att dessa ungdomar i själva verket befinner sig i ett slags *ingenmansland*, de hör nu varken hemma i förorten eller i den nya urbana gymnasiemiljön. De förlorar kontakten med sina gamla vänner och betraktas som ”sell outs”. I värsta fall kompenseras inte detta av att de skaffar sig nya vänner och blir del av en annan typ av ungdomskultur – de hamnar mittemellan.

Syftet med den här artikeln är att undersöka hur ungdomar bosatta i en multietnisk förort och som valt att gå i två olika gymnasieskolor i innerstaden förhåller sig till sina skolval, framtidsplaner, fritid och livsstil. Artikeln fokuserar således ungas livsval i relation till de olika mentala och sociala resor som görs genom det urbana rummet. I en rad svenska undersökningar har förekomsten av en uppdelad, rasifierad och orättvis arbetsmarknad påvisats (Arai, Schröder och Vilhelmsson 2000, Mattsson och Lindberg 2004, SOU 2006:59, SOU 2006:60). Hur påverkar och formar dessa strukturella villkor ungdomars föreställningsvärldar, utbildning och livsval? Tanken med denna studie är att vi genom att lyssna på, tolka och försöka förstå ungdomars upplevelser och berättelser av det segregerade urbana och sociala rummet ska kunna öka kunskaperna om hur deras val påverkas av subjektiva och sociokulturella faktorer.

Metodologiska övervägande och begreppskarta

Denna studie är förlagd till Göteborg. Sammanlagt finns det 40 gymnasieskolor att välja mellan, varav majoriteten är fristående skolor (25). I vårt urval har vi valt att fokusera två kommunala skolor. Syftet med detta urval är inte att jämföra de båda skolorna, utan snarare att använda de olikheter som eventuellt framträder för att studera ungdomars rörelser i det urbana rummet och resonera kring deras livsstilspreferenser och syn på skola och framtid. Tanken har också varit att på ett tydligt sätt odla fram och använda de kontraster som bygger på olika typer av kulturellt kapital, social bakgrund och livsval. Urvalet ska med andra ord betraktas som strategiskt.

Den första skolan präglas av höga antagningspoäng, ett gott rykte och med en relativt liten andel elever med invandrarbakgrund. Denna skola benämns här som *Katedralskolan*. Den andra skolan är också centralt belägen. Den betraktas av många

elever som en typisk ”invandrarskola”, det vill säga andelen elever med någon form av invandrarbakgrund är relativt hög. Skolan har också en mer praktisk orientering, med linjer som är yrkesinriktade (frisör, restaurang och barnomsorg). Denna skola kallas här *Framtidsgymnasiet*.

Det andra ledet av vår urvalsprocess, också det strategiskt, handlar om val av utbildningslinjer. För att ytterligare förstärka kontrasten och plocka fram en social karta över sociala och kulturella faktorer har vi valt att på Katedralskolan intervjuva elever som går en teoretisk och samhällsvetenskaplig linje, medan vi på Framtidsgymnasiet valt att intervjuva elever på barn och fritidsprogrammet och ett omvårdnadsprogram. Detta gör också att könsfördelningen blir något sned. I den första studien är det lika många unga kvinnor som män, medan vi i den andra studien har lite fler unga kvinnor. Åldersmässigt handlar det om första och andra årskursen på gymnasiet. Vi har intervjuat tio ungdomar på respektive gymnasium, alltså ingår sammanlagt tjugo ungdomar i studien.

Intervjuerna har utan undantag skett på gymnasieskolan och de har varat mellan en och en och en halv timma. Även om detta inte primärt är en etnografisk studie har vi eftersträvat att få en bra bild av de miljöer och lokaler som figurerar i ungdomarnas berättelser. Samtliga ungdomar har valts utifrån kriteriet att de ska vara bosatta i en multietnisk förort. Tanken är att studera hur relationen mellan boendet och skolan ser ut och hur skolgången påverkas av faktorer som rör uppväxtvillkor, boende och föräldrars sociala bakgrund. Samtliga intervjuer har bandats och skrivits ut, för att sedan analyseras.

Studien och analysen bygger på en narrativ ansats. Berättelser ger oss sammanhang och mening till våra erfarenheter och gör omvärlden begriplig. Fokus i analysen ligger vid sambandet och kontaktytorna mellan ungdomarnas berättelser och sociala, kulturella och rumsliga kontexter (Bourdieu & Wacquant 1992, Kvale 1997 och Lightfoot 2004). Intervjuerna spänner över en rad olika områden: fritid, skolval, föräldrars bakgrund, kamratgrupper, framtid, betyg, upplevelser av att vistas i det urbana rummet och i skolans korridorer med mera. I just den här studien har vi valt att fokusera på tre typer av berättelser:

1. Berättelser som rör ungdomarnas skolval, motivation och framtidsplaner. Dessa berättelser inkluderar också aspekter av självbild, självförtroende och känsla av kontroll.
2. Berättelser som handlar om vänskap, nya och gamla vänner och förändring av sociala nätverk.
3. Berättelser kring upplevelser av skolans miljö, lärare och av hur man själv passar in i skolans sociala verklighet.

Teoretiskt och forskningsmässigt kan studien placeras inom kulturteori, socialpsykologi och utbildningssociologi. Vi laborerar med några centrala begrepp, som också tillåts att utvecklas i själva analysarbetet. När det gäller kontext och kulturellt sammanhang är det framför allt kring begreppet *territoriell stigmatisering* vi rör oss (Sern-

hede 2002, 2005). De multietniska förorterna är ofta starkt laddade med olika beskrivningar och egenskaper, som till exempel utanförskap, fattigdom, ”invandrare”, socialbidrag, brottslighet, men de är även präglade av viss romantisering kring musikliv, hip hop, motståndskultur och globala referenser. Vi undersöker hur dessa ungdomar relaterar till detta empiriska och teoretiska komplex. Detta är intimt sammanvävt med hur man ser på social bakgrund, *kulturellt kapital* och möjligheter att uppnå sina mål.

Ett annat centralt begrepp i studien är *identitet* och kopplat till det livsval. Vi laborerar här inte med ett statiskt och fast identitetsbegrepp, som fallet ofta är i akademisk psykologi, utan med ett processuellt och rörligt begrepp. Ungdomarnas syn på karriär, framtid och utveckling är inte statiskt, utan stadd i förändring och utveckling. Det går med andra ord inte att på ett enkelt sätt urskilja stadier eller utvecklingssteg hos ungdomar (Johansson 2007a,b). Det handlar mer om gradvisa korrigeringar och ett successivt formande av *livsplaner*. De olika val som görs kan vara högst tillfälliga. Därför är det svårt att prata om någon enkel rationalitet och kanske ens om planering, i varje fall om man avser en helt igenom rationell och övervägd verksamhet. Däremot kan ett begrepp som *pragmatisk rationalitet* fungera i detta sammanhang (Taylor 2005). Här handlar det snarare om successiva anpassningar till omvärlden; om ett ständigt samspel mellan egna ambitioner, planer och självbilder och omvärldens materiella, påtagliga och ofta begränsande inverkan på dessa planer.

Ungdomarnas berättelser relateras här till kontextuella faktorer som spelar in i och formar berättelserna. Narration äger aldrig rum i ett socialt tomrum, utan är en del av det ständiga skapandet av människan som en social varelse. Därför är det viktigt att försöka hitta referenspunkter och noder där man kan ”hänga upp” och förankra berättelserna. Det är här tankarna om territoriell stigmatisering kommer in, samt det kulturella kapitalets betydelse för hur man orienterar sig i skolan, livet och omvärlden. I de flesta berättelser handlar det kulturella kapitalet om föräldrars utbildning och yrke. I denna studie kompliceras detta av att föräldrarna i många fall har förlorat sin status och position i det nya landet. Därför krävs en bredare förståelse för hur olika former av historiska och samtida föräldrapspositioner och förändringsprocesser påverkar ungdomarna.

Urbana vägval och social status

Samtliga ungdomar som ingår i denna studie är bosatta i någon typ av multietnisk förort. Även om det finns vissa skillnader mellan olika ”segregerade” förorter i Göteborg, kan man också urskilja strukturella likheter. Det handlar framför allt om olika indikatorer på utanförskap, som arbetslöshet, socialbidragsberoende, låg status och en tydlig stigmatisering av både områden och människor. Ungdomar bosatta i multietniska förorter är vana vid att deras område beskrivs i negativa termer och sammankopplas med kriminalitet, gäng och utanförskap (Sernhede 2005, Bunar och Kallstenius 2007). Även om man vanligtvis försvarar sin hemmiljö och även riktar skarp kritik mot hur förorten framställs i medier och vardagsliv, är det förstås svårt att helt

undvika att internalisera en del av de negativa föreställningarna om dessa relativt utsatta urbana platser.

Med utgångspunkt i denna beskrivning av multietniska förorter blir det intressant att studera vad som händer när unga människor sätter sig på spårvagnen för att åka till sin innerstadsskola. I vår studie handlar det om två olika resor genom det urbana rummet. Resan till Katedralskolan går i riktning mot universitetet och ända in till den centrala delen av staden, medan eleverna som åker till Framtidsgymnasiet tar en delvis annan väg och passerar två gymnasieskolor som har en hög andel av ungdomar från multietniska förorter. En av de unga kvinnorna beskriver hur resan till Katedralskolan på ett tydligt sätt skapar en upplevelse av att skifta miljö. I början av resan fylls spårvagnen av ungdomar med invandrarbakgrund, men successivt lämnar dessa ungdomar vagnen. Vagnen fylls på av andra människor, i intervjuerna benämnda som "svenskar". När vi närmar oss Katedralskolan är relativt få av de ungdomar som först klev på spårvagnen kvar. Som vi kommer att märka upplever också de ungdomar som kliver av vid Katedralskolan att de tillhör en minoritet. Resan till Framtidsgymnasiet ser lite annorlunda ut, här är inte miljöskiftet lika skarpt. I dessa ungdomars berättelser om resan mellan hemmiljön och centrum av staden finner vi mer av kontinuitet och mindre av brott och upplevelser av förändring.

Ungdomarnas relation till sin stadsdel respektive skolmiljön präglas av komplexitet och ambivalens. Detta gäller inte minst dem som har valt Katedralskolan. Så här beskriver en ung kvinna hur hon ser på att röra sig mellan de olika urbana miljöerna:

Intervjuare: Hur upplever du att åka mellan de olika miljöerna?

Antonia: Det är ju mer fint här i stan, alla kaféer och miljöer. Människor som är utbildade och sociala. Där jag bor är det mer "gatubarn", folk som röker, man kan få ett rykte om man går ut där, men så är det inte här.

Intervjuare: Rykte?

Antonia: Om du går där med nån som inte passar in, då får du ett rykte. Man får rykten i förorten, snabbt, man vet vilka alla är. Gör du nåt fel så! Man är mera fri här /.../ Men jag skulle inte kunna bo här, det känns tråkigt. Det är så tyst. Hemma är det unga tjejer och killar som går runt och lyssnar på musik, dansar, spelar basket, inte så här!

Antonias beskrivning av miljön runt skolan respektive hemmiljön innehåller en rad kontraster. Dels handlar det om en polarisering mellan den "fina", sociala, "bildade" innerstaden och förorten där folk är mer obildade (gatubarn), fördomsfulla och stökiga. Dels handlar det om hur förorten till skillnad från innerstaden är fylld av liv, färg, rörelse och "kultur", medan innerstaden beskrivs som en ganska tyst och färglös miljö. Berättelsen om skolan och det urbana landskapet är infärgade med kategoriseringar och uppdelningar i svart och vitt, men samtidigt slås man av att det också finns en kärleksfull relation till den "stökiga" förorten, medan innerstaden beskrivs som mer blodfattig.

Beskrivningarna av resan in till stadens centrum och till de olika skolorna är också en berättelse om hur miljöer och människor tillmäts olika status och betydelse. I

dessa berättelser vävs olika saker samman till en helhet. Det urbana rummet, skolan, eleverna och relationen till förorten bildar ett *kulturellt komplex*, laddat med diverse uppfattningar om samhälle och kultur. När vi frågar eleverna om hur många som har någon form av invandrarbakgrund varierar svaren. På Katedralskolan får vi procenttal mellan 10–30 procent, medan eleverna på Framtidsgymnasiet framställer sin miljö som ”invandrartät”. Så här säger en elev på Katedralskolan:

Intervjuare: Hur många tror du har invandrarbakgrund här på skolan?

Babak: 30 procent kanske.

Intervjuare: Märks det på nåt sätt?

Babak: Ja man ser om man går runt att det är mer svenskar. Invandrare kanske går mer till skolor med fler invandrare.

Intervjuare: Varför det?

Babak: Kanske känner sig mer hemma där.

Intervjuare: Varför tror du att det är fler som har invandrarbakgrund på Framtidsgymnasiet?

Babak: Det har dels att göra med att Framtidsgymnasiet har en lägre antagningspoäng, det är inte så många invandrare som har bra betyg. Stökiga klasser, så man har ingen chans till höga betyg.

I berättelserna ser vi tydligt hur ungdomarna kopplar samman andelen ”invandrarungdomar”, skolans status och dess relation till ”förortskulturen” (Bunar 2001, Bunar och Kallstenius 2007). Sammantaget bildar detta en helhet och antingen beskrivs skolan i positiva ordalag – hög status, attraktiv, svårt att komma in på, bra utbildning, motiverade elever och så vidare – eller i negativa bilder som har att göra med närvaron av stökiga ”invandrarelever”. Många gör också kopplingar mellan stökiga förortsskolor och de gymnasieskolor i centrum som betraktas som ”invandrarskolor”. Ibland beskrivs dessa skolor som synonyma med någon form av ”invandrarkultur”. Detta behöver inte alltid vara negativt. Vissa elever förknippar detta med tillhörighet, gemenskap och likhet. Samtidigt finns det ofta tydliga konnotationer till låg status.

I ungdomarnas berättelser vävs förorten, det urbana rummet, skolan, etnicitet och andra faktorer samman till en komplex kulturell figur. Denna präglas av en uppdelning av det urbana rummet i miljöer med låg respektive hög status. De skolor och miljöer som präglas av hög ”invandrartäthet” kopplas samman med låg status, medan mer ”vita” miljöer tillmäts hög status. På så sätt tecknas ett urbant landskap, där människor, miljöer och val framställs som antingen framgångssagor eller berättelser om misslyckanden. Men bilden är inte så enkel. Många ungdomar är också nöjda med sina skolval. Även om de visserligen kan relatera till bilden av statusfattiga respektive rika miljöer, påverkas de i olika hög grad av detta. Det går onekligen att urskilja en segregationsprocess i val av gymnasieskola och utbildning, men detta hanteras olika av ungdomarna.

Urbana rum och etnifierade enklaver

De ungdomar vi intervjuat tänker och funderar en hel del kring utbildning, framtid och livets alla vägval. Många verkar ha utvecklat en plan för hur de ska navigera fram i tillvaron, men det finns även de som känner sig förvirrade, ofärdiga och sökande. När ungdomarna resonerar kring sina vägval är det ett antal faktorer som påverkar, som till exempel föräldrars sociala bakgrund och utbildningskapital, kamrater, självbild, självkänsla och upplevelser av tillhörighet respektive utanförskap. När vi intervjuar ungdomar om den här typen av ”svåra” områden är det viktigt att vara medveten om att vi studerar tillfälliga och föränderliga sociala konstruktioner. Även om unga människor upplever att de har en plan, kan saker och ting förändras och planer modifieras. Det vi studerar är i första hand ungdomarnas subjektiva föreställningar och deras konstruktion av ett slags fenomenologisk och ofta rörlig *karriärvärld*.

Forskare har visat att även om man kontrollerar för viktiga framgångsfaktorer som föräldrars utbildning och yrke, har själva boendet en separat inverkan på elevers betyg och ambitioner (Sundlöf 2008). På samma sätt är det tänkbart att valet av skola, själva skolmiljön och de sociala nätverk man blir en del av där har en inverkan på elevers motivation, självbild och prestationer. Skolans rykte och sociala status avspeglar sig delvis i ungdomarnas berättelser, även om det också förekommer rent individuella variationer. Katedralskolans ungdomar berättar ofta om hur de valt denna skola på grund av dess position och status. Inte sällan är det föräldrar som påverkat sina barn, men ofta rör det sig om komplexa orsakskedjor. Flera av dessa elever kom till Sverige i början av sin tidiga skolgång. I intervjuerna framkommer att dessa ungdomar är ytterst medvetna om vikten av att skaffa sig en bra utbildning. Ungdomarna från båda gymnasieskolorna har likartade mentala kartor över utbildningssystemet. Vissa skolor tillmäts helt klart högre status. Berättelser från ungdomar som sökt sig till statusskolor ser också lite speciella ut:

Intervjuare: Hur tänkte du när du sökte hit?

Dennis: Det fanns ett gymnasium i Mölndal, Fässbergsgymnasiet, många av mina kompisar sökte dit. Men jag ville testa något nytt.

Intervjuare: Hur fick du idén att söka hit då?

Dennis: Min storebror, han går på Chalmers. Han hade hört att det var bra här, och han tar bilen på morgonen, så jag kan åka med in.

Intervjuare: Visste du något om skolan innan?

Dennis: Lite.

Intervjuare: Vilken bild hade du?

Dennis: Visste bara att nån utrikesminister hade gått här tidigare, inte så mycket.

I det här citatet kan vi se hur viktiga influenser från familjen är. Dennis pappa arbetar själv som lärare och känner därför till olika skolor, hans bror går på Chalmers och så vidare. När Dennis säger att ”han ville testa något nytt”, sker detta inte i ett tomrum, här finns redan ett kulturellt kapital i släkten och ett inflytande som sträcker sig över

den enskildes egna beslut och vägval. Det enda han visste om skolan var att ”nån utrikesminister” hade gått där, men detta uttalande måste också förstås i ett sammanhang där det finns både kulturellt kapital och ett akademiskt intresse i familjen.

Vägen till statusskolan kan också vara mindre rak och direkt och i sig själv utgöra en kamp och en process för att övervinna motstånd och att acceptera att man tillhör en minoritet på skolan. Samtliga elever på Katedralskolan beskriver klart och tydligt en känsla av att vara del av en liten minoritet av ”invandrare” på skolan. Även om man inte upplever detta som ett stort problem, präglas mycket av upplevelsen av att vara elev på skolan av detta. Några elever beskriver hur de prövat sig fram och till slut bestämt sig för att ändå hantera sitt motstånd och att vara mer offensiva. Dina, som nu går andra ring på samhällsvetarprogrammet på Katedralskolan, beskriver sin snåriga väg fram till sin nuvarande skola. Hon började först på en friskola, men upplevde sig som väldigt utsatt och som annorlunda.

Dina: Man kände sig väldigt utpekad där. Där var det ännu mindre invandrare.

Intervjuare: Utpekad, hur?

Dina: Man var INVANDRARE.

Intervjuare: Hur kände du det?

Dina: Man såg hur stor skillnad det var i klassrummet. Vi var fyra, eller tre och en halv invandrare.

Intervjuare: Halv?

Dina: Halvchilenska. Man såg hur dom kollade på en och hur dom viskade om en, så där /.../ Sedan bytte jag till den här skolan och har stannat här. Nu har jag kommit in i det, men i början var det också svårt: ”Ska jag passa in här?”

Ungdomarna på Katedralskolan beskriver alla ett visst utanförskap. De flesta gör skarpa distinktioner mellan ”svenskar” och ”invandrare”. De beskriver också hur de väljer att umgås med ”invandrare”. Det uppstår alltså *etnifierade* enklaver på skolan. Själva processen att ta sig in på och bli en del av skolan är inte smärtfri. När man lyssnar på ungdomarnas berättelser är det lätt att förstå att många unga med invandrarbakgrund inte ens försöker att passera de fysiska och mentala barriärer som tar sig uttryck i en upplevelse av att vara annorlunda; att tillhöra en minoritet som inte anser sig/anses passa in i denna urbana skolmiljö.

Om vi vänder blicken mot Framtidsgymnasiet får vi ta del av delvis andra typer av berättelser. Här uppstår till exempel ingen direkt kontrast mellan svenskar och invandrare och känslan av utanförskap handlar inte så mycket om själva skolsituationen. Bilden av dessa ungdomar är mer splittrad. Här hittar vi både unga människor med stark självkänsla, som medvetet valt att gå på denna skola och som har klart definierade framtidsplaner, och andra som präglas av bristande motivation och oklara förväntningar på utbildningen.

Farez har bott i Sverige i åtta år. Han går i andra ring på barn och fritid på Framtidsgymnasiet. Hans väg till gymnasiet har inte direkt varit rak och enkel, och han har flera gånger fått modifiera sina målsättningar. Till att börja med har han fått gå i

förberedelseklasser och läsa upp betyg i matematik, svenska och engelska. Under en period läste han in sina grundämnen på Katedralskolan, som han tyckte mycket om, men där han inte kunde fortsätta på grund av sina låga betyg. När Farez beskriver sin utbildning och sitt val är det mer i termer av frånvaron av egna val än som medvetna val.

Farez: Dom sa att det går inte. Vi tog in dig här för att du skulle kunna läsa dina ämnen, matte och engelska, så dom skickade mig till Frölunda.

Intervjuare: Skickade?

Farez: Nej dom sa inte exakt så, du skall söka vidare men inte här.

Intervjuare: Hur länge gick du i Frölunda?

Farez: Ett år, sedan började jag samhällsprogrammet på Framtidsgymnasiet, gick jättebra, men efter jul fick jag problem med mamma och min styvpappa, dom skilde sig /.../ Jag började skolka, innan hade jag nästan godkänt i alla ämnen. Men det blev för mycket, så dom sa till mig att du behöver inte komma mer. Vi tycker att du ska börja på "barn och fritid".

Vissa ungdomar upplever att de ställs inför nästintill oöverstigliga hinder. Farez beskriver själv hur hans familjeproblem och hans svårigheter med det svenska språket gör det svårt för honom att förverkliga sina drömmar. Han tvingas istället att steg för steg anpassa sig till vad andra anser om hans framtid. Hans egenkontroll reduceras och han utvecklar en pragmatisk strategi och rationalitet som går ut på att "klara sig igenom" utbildningen med godkänt.

Flera av berättelserna är präglade av upprottet från hemlandet, föräldrars statusförlust och bristande självförtroende. Helen, som kom ganska sent till Sverige, beskriver hur familjen fick lämna Kurdistan och fly till Sverige. Fadern som ägde en fabrik förlorade i samband med flykten allt han ägde och hade byggt upp i hemlandet, och familjen genomgick en svår anpassningsprocess. Från att ha varit en framgångsrik student tvingades hon nu kämpa med ett nytt språk och nya levnadsvillkor. Familjen bor nu i Hammarkullen. Helen beskriver hur svårt det var att lära sig svenska, alla runt henne pratade andra språk. Istället för att lära sig svenska, lärde hon sig persiska och arabiska. Helen är muslim och bär sjal. Hon berättar hur hon haft diverse problem med att bli accepterad och hur hon fått försvara sin identitet. Helens föräldrar har varit måna om att hon ska utbilda sig. Hon ville helst läsa naturvetenskaplig linje, för att hennes drömyrke är apotekare. Men klassföreståndaren höll inte med.

Helen: Jag hade först tänkt läsa naturvetenskap, men sedan pratade jag med min klassföreståndare och hon – 'Jag tycker det är lite svårt för dig för att svenska är inte ditt första språk, och det behövs ganska mycket språk där' /.../ Hon sa att det blir svårt för dig, du måste plugga jämt.

Intervjuare: Det påverkade dig?

Helen: Ja jag hade bestämt mig för naturvetenskap först, sedan apotekare som är mitt drömyrke.

Intervjuare: Men du pratar ju jättebra svenska.

Helen: Jag tycker att området har påverkat mig, plus att jag inte har så många svenska kompisar.

Helens berättelse visar på en tydlig konflikt mellan individuella drömmar och systemets gränssättning. Hon väljer att anpassa sig till de ramar som ”skrivs fram” och erbjuder och följaktligen också att modifiera sina framtidsplaner. Flera av ungdomarna ser språkbarriärer, segregerade bostadsområden och förortsskolor med dåligt rykte som delar av förklaringen till att de själva har svårt att förverkliga sina drömmar och skaffa sig en bra position. Men vi finner även elever med bra självförtroende, som inte ser några direkta begränsningar i sina valmöjligheter. Detta hänger till stor del samman med att den senare kategorin också har föräldrar som är mer etablerade än de förra på den svenska arbetsmarknaden.

Hilda som går på barn och fritid är i stort sett uppvuxen i Sverige. Hon kom till Sverige som spädbarn när familjen flydde från Bosnien. Familjen bor i Bergsjön. Hilda är nogg med att påpeka att hon bor i radhus i ett ”svenskt” område i Bergsjön. Framtidsplanen är inte speciellt klar och tydlig, men hon funderar på att bli fritidsledare. Senare i intervjun pratar hon om att läsa vidare på universitet och bli advokat eller kanske polis. Kristin som går samma program, men årskurs två, ska bli lärare. Hon beskriver hur hennes självförtroende alltid varit rätt vacklande, men hur hon under senare år har fått ett allt bättre självförtroende, mycket tack vare vänner. Hon har också kämpat för att bli betraktad mer som människa än som hon själv uttrycker det som ”blatte”.

I dessa berättelser kan vi se hur upplevelser av utanförskap och av att bo i ett segregerat område, också slår in i och påverkar utformandet av ungdomarnas svar. Strategierna för att bemöta känslan av utanförskap varierar. Katedralskolans elever identifierar sig med varandra och skapar multietniska enklaver, medan eleverna på Framtidsgymnasiet redan i sitt val av skola valt att bli en del av en skolmiljö som präglas av en hög närvaro av elever med invandrarbakgrund. På den förstnämnda skolan finner vi en vilja att göra karriär och uttänkta *livsplaner*, medan bilden är mer splittrad på Framtidsgymnasiet. Dessa ungdomar har inte på samma sätt som de på den andra skolan korsat en etnifierad och statusmässig gräns. Här finner vi inte heller samma starka känsla av att någons identitet avviker från majoritetens kulturella stil och smak. Däremot finner vi en del berättelser som handlar om språkbarriärer och svårigheter att bli en del av det svenska samhället. Språk lyfts ganska ofta fram som en förklaring till att det går dåligt i skolan (se även Bunar 2008a, 2008b).

I läsningen av intervjuerna blir det tydligt hur vissa ungdomar ”tvingas” att modifiera sina planer och att sänka sin ambitionsnivå. Dessa mekanismer – där strukturellt förtryck omvandlas till låg självkänsla – har beskrivits utförligt av Frantz Fanon (1971/1995).

Gamla och nya vänner

När man intervjuar ungdomar i tidiga tonåren är de ofta ganska bundna till sitt bostadsområde och sina klasskamrater, medan mobiliteten ökar på gymnasiet. De ökade förflyttningarna i rummet kan också leda till att man utvecklar nya vänskapsband och korsar en del tidigare relativt fasta gränser. Ett byte av umgängeskrets kan vara en form av markering och en del av en symbolisk övergång till "ett nytt liv". När vi frågar om kamrater och om hur kamratgängets sammansättning ändrats över tid, motiveras eventuella förändringar i kamratgängets sammansättning ofta av pragmatiska skäl. Flera av ungdomarna säger att de har fått nya kamrater på sin nya gymnasieskola. De förklarar detta bland annat med att det är enkelt att umgås med ungdomar som rör sig i samma dagliga miljöer. Dessa ungdomar ser inget konstigt i att saker och ting förändras. Antagandet om att ungdomar från förorten som börjar på statusskolor betraktas som svikare får bara delvis stöd i vår undersökning. Tydligast är det för de ungdomar som också upplever sig som starkt "försvenskade", och det finns också en stark koppling till val av skola. Berättelser om svek är mer vanligt förekommande på Katedralskolan.

Dina berättar till exempel om hur hon upplever skiftet mellan skolmiljöer och hur detta sammankopplas med ett slags etnisk resa:

Dina: Jag känner själv att jag blivit väldigt försvenskad, om man säger så, med tiden. När jag gick i sexan var jag inte alls van att gå i samma klass som svenskar. Hade ju likasom gått i förberedelseklass till sexan med bara invandrare och inte en svensk och sedan börjar man sjuan och ser svenskar /.../ Jag lägger märke till att vissa av mina kurdiska vänner säger: "Bete dig inte som en svensk nu!".

Intervjuare: Känner du att du övergett något, man kan ju känna att man nästan sviker.

Dina: Så känner jag nu när jag umgås med eller vad ska man säga när jag umgås med kurderna känner man sig ju utstött. Då är dom så mycket, man kommer från ingenstans och bara tjo sådär. Då pratar dom verkligen som invandrare, har ett sätt att prata på. Jag kommer där med min svenska och...

Den här typen av berättelser förekommer alltså mest på Katedralskolan. Dina ambitioner att lyckas, att tala bra svenska och att satsa på skolarbetet förknippas här med det hon kallar en *försvenskning*. Språket blir till en tydlig markering av vad och vilka man vill tillhöra. Uttrycket "bete dig inte som en svensk nu!" innehåller en rad dimensioner kopplade till stil, smak, tillhörighet och etnisk identitet. Detta visar också på de tydliga subjektiva och objektiva gränser som existerar i skolan, ungdomskulturen och samhället.

I de flesta berättelserna är inte förändringar i kamratkretsens utseende förknippade med starka brott. Ofta förklaras förändringarna med pragmatiska skäl, till exempel att det är lättare, enklare och smidigare att umgås med vänner som går i samma klass och har samma skoltider. Ett sätt att förstå detta är att man oftast inte byter till

nya ”svenska” vänner, utan till nya ”invandrarkompisar”. Därmed försvinner lite poängen att tala om till exempel svek i en starkare bemärkelse, i varje fall upplevs detta inte som ett svek av ungdomarna själva. Man lämnar helt enkelt sina lågpresterande vänner och hittar nya skolmotiverade vänner, som också betraktar sig själva som ”invandrare”.

Intervjuare: Gör du någon skillnad mellan invandrare och svenskar, har du typ svenska kompisar?

Dennis: Alltså jag tänker inte så mycket på det, men min personlighet, det man gillar, fotboll, då är det mer invandrare än svenskar.

Intervjuare: Varför?

Dennis: Jag kan säga, om man snackar om ett fotbollslag, kanske mer gemensamt intresse med en invandrarkille /.../ Alltså tror det beror på vårt tänkande. Om jag skulle sitta vid ett bord med en svensk kille så skulle vi inte tänka på samma saker.

Intervjuare: Till exempel?

Dennis: En svensk kille kanske säger: ”jag har varit på landet” och jag har ingen anknytning till vad man gör på landet. Förstår du vad jag menar? Stuga! Vi har ingen sommarstuga.

Dennis kamrater kommer från Algeriet, Kurdistan och Iran, och även om de har olika bakgrunder, språk och nationaliteter förenas de av några väsentliga saker, inte minst sin religion. De är alla muslimer. Detta mönster återkommer på Katedralskolan. Minoriteten av ungdomar med invandrarbakgrund tenderar att umgås med andra ”invandrare” bosatta i olika förorter. De muslimska ungdomarna upplever det som lite enklare att umgås med andra muslimer. Man behöver inte förklara sig hela tiden. Men det handlar inte enbart om religion, utan om ett slags likhet och om att man upplever att man befinner sig i samma typ av kulturellt universum, när det gäller smak, stil, kläder, musik och andra preferenser. Som en ung man uttryckte det: ”Inte för att jag är rasist eller så, men jag gillar att umgås med invandrare, lättare så. Det är ungefär samma kultur och så”. En annan viktig faktor som förenar och fogar samman vissa ungdomar är den gemensamma upplevelsen av utanförskap. Utanförskapet kan ha sociala och kulturella dimensioner, men ofta handlar det också om ett ekonomiskt utanförskap. I citatet ovan symboliserar sommarstugan inte bara ett kulturellt avstånd mellan vi och dom andra, utan även ett ekonomiskt.

Om vi tittar på Framtidsgymnasiet ser vi ett delvis annat mönster. Här är inte gränsen mellan svenskar respektive invandrare lika skarp. Ungdomarna pratar mer om blandade kompisgäng. En möjlig tolkning är att behovet av att bilda starka enklaver är mycket mindre på den här invandrantäta skolan. Samtidigt upprättas en rad gränser, som till exempel kan handla om att muslimska tjejer inte ska umgås för mycket med killar överhuvudtaget och framför allt inte ”svenska” killar. Flera av tjejerna berättar om den reglering som existerar och det otänkbara i att skaffa sig en ”svensk” pojkvän (Hammarén 2008). Kristina från Kurdistan, som är kristen, berättar hur hon behandlat en av sina ”svenska” beundrare:

Han blev inte arg på mig när jag sa att jag inte tänker ta honom. Han var svensk. Det är inte för att jag inte gillar svenskar. Jag var ändå ärlig mot honom från början, men min familj.... Tanken att jag ska ta en svensk finns inte. Det är som att ta en muslim. Du ber om att bli utkastad från familjen.

En annan form av berättelse handlar om hur man byter vänner för att bryta med dem som sysslar med kriminalitet. Hilda berättar till exempel om hur hennes barndoms-vänner har förändrats till det sämre, blivit ”mer kriminella” och stökiga.

Hilda: Många har förändrats.

Intervjuare: Hur förändras man då?

Hilda: Olika sätt.

Intervjuare: På bra sätt?

Hilda: Mer dåligt tycker jag.

Intervjuare: Dåligt?

Hilda: Asså dom man umgått med, dom är inte den personen dom var förut. Dom har förändrats jättemycket.

Intervjuare: Har dom blivit bra människor då?

Hilda: Näh sämre. Dom var mycket bättre förut. Nu liksom mer kriminella. Det är så. Dom tror att dom är nåt, liksom, mer kränkningar och sånt.

Men Hilda har också vänner som har lyckats. Hon berättar bland annat om en väninna som går på en internationell linje på Katedralskolan och som ska bli läkare. Överhuvudtaget är ungdomarna relativt medvetna om vad som skulle kunna kallas *framgångsfaktorer*. Farez berättar till exempel att många av hans vänner är pizzabagare, vilket är helt okey, men samtidigt påpekar han att dessa vänner inte på något sätt motiverar eller driver på hans egen utveckling. Han vill hellre ha vänner som man kan utvecklas tillsammans med och som bidrar till att stärka hans självförtroende och ambitioner.

Oberoende av vilken skola ungdomarna går på verkar man framför allt föredra att umgå med andra ”invandrare”. På Katedralskolan där dessa ungdomar befinner sig i ett slags minoritetsposition, är kontrasterna, berättelserna och gränserna mer skarpa och tydliga, medan berättelserna från den andra skolan inte i lika hög grad berör frågan om etnicitet. Ungdomarna verkar ha utvecklat ganska tydliga kartor över det sociala och kulturella landskapet. Alla är medvetna om att de två olika gymnasieskolorna också representerar olika statuspositioner. Det urbana rummet är laddat med status, makt och ambitioner. Rörelser i detta rum kan läsas som uttryck för ambitioner och successiva förändringar i identitetspositioners sammansättning av kulturellt kapital.

Skolan som fysiskt, socialt och kulturellt rum

Resan in till centrum och till de ”finare” skolorna är också en resa genom ett segregat socialt och urbant rum. Ungdomarna är delvis medvetna om detta och även om att de själva präglas av de sociala samhällsvillkoren. Men även om det går att tala om ett *partiellt genomsådande* av samhälle och makt, är det inte heller ovanligt att unga människor betraktar detta skådespel som ett uttryck för mer individuella faktorer (Willis 1977). När ungdomarna försöker förklara hur de valt gymnasieskola tillgriper de inte sällan psykologiska förklaringar. Man talar om att de med svagare betyg väljer att gå på Framtidsgymnasiet eller om hur individens ambitioner och motivation kan förklara val av olika karriärer.

Det mest slående i det empiriska materialet och i jämförelsen mellan berättelser från de olika skolorna är att man i det ena fallet – Framtidsgymnasiet – verkar resa i ”samma” sociala och kulturella universum. Det handlar metaforiskt uttryckt om en resa ”inom” förorten. Däremot utgör resan mellan förorten och Katedralskolan något annat, här rör det sig grovt och kanske lite polariserat uttryckt om en resa mellan olika ”världar”. Resan som metafor får sig här konkreta uttryck, det handlar om upplevelser, påtagliga reaktioner och om hur skillnaden också tar sig tydliga ungdomskulturella uttryck. Dina beskriver resan till Katedralskolan på följande sätt:

Om man åker från Hammarkullen till stan känns det okey, för att alla är blandade. Man ser en svensk där och en invandrare där. Men det är som en kurva. Om jag tar nian eller fyran till centralstationen märker jag att det är mycket mer invandrare på spårvagnen än svenskar och sen när jag ska ta tvåan eller trean då ser jag skillnaden – det är fler svenskar än invandrare på vagnen. Då kan man ibland känna att dom kollar på en eller ger en blickar, men nu känner jag mig ändå hemma här.

Resan genom stadsrummet blir också en resa till ett delvis nytt kulturellt universum. Eleverna är medvetna om att det urbana rummet är segregat. När eleverna på Katedralskolan pratar om Framtidsgymnasiet är det ofta i negativa termer, medan Katedralskolan ofta nämns i positiva ordalag. När elever på Framtidsgymnasiet berättar om kamrater som börjat på den andra skolan handlar det om karriär, framgång och om att lyckas i livet. Aina som går på samhällsvetenskaplig linje på Katedralskolan berättar att hon absolut inte ville gå på Framtidsgymnasiet. ”Man hör ju att det bara är massa blattgång och typ vilda, glada, tänker inte så mycket på studier och jag var rädd att om jag skulle umgås med sådana människor skulle det blivit massa skolk och så”.

Men samtidigt är inte tillvaron på Katedralskolan helt problemfri. Många ungdomar uttrycker en mer eller mindre stark känsla av utanförskap. Detta kan ta sig olika uttryck, från mer påtagliga erfarenheter av att bli illa behandlade, vilket inte är speciellt vanligt, till mer subtila känslor av att inte riktigt höra hemma på skolan. Utanförskapet har både en fysisk-rumslig och en kulturell-stilmässig dimension.

Aina berättar att hon vid ett tillfälle när hon hade umgåtts lite högljutt med sina kompisar blivit tillsagd att vara tyst:

Intervjuare: Märker du av fördomar på skolan?

Aina: Extremt mycket. Till exempel när vi satt nere vid sofforna där borta, så typ skratade vi, hade på musik, slogs och liksom hade kul och så kom en lärare och sa – 'Det här är faan inget Angeredsgymnasium' (förortsskola, vår anmärkning).

Intervjuare: Vilka var ni då?

Aina: Det vara bara folk med utländsk bakgrund.

Intervjuare: Tror du att det var därför läraren sa så?

Aina: Jaaaa det tror jag (ler).

I citatet framgår att eleverna är medvetna om den varierande status olika bostadsområden tillmäts, och att de även tydligt identifierar situationer där lärare eller andra elever bidrar till att förstärka bilden av maktskillnader och segregation.

Flera elever beskriver skolan som ett ganska sterilt rum, där man ska plugga men inte roa sig eller skratta för mycket. Detta hänger delvis samman med hur man ser på både lärare och inte minst de andra eleverna. Det är inte enbart distinktionen "svenskar" respektive "invandrare" som strukturerar elevernas upplevelser av skolan, utan även sådana saker som klädstil och musik, det vill säga livsstil och ungdomskultur. Elena, beskriver hur skolan befolkas av olika livsstilar. Hon uttrycker sig lite föraktfullt om en av skolans tydligaste och mest utbredda ungdomskulturella stilar:

Elena: Eleverna här, inget illa menat men, det är ju mest Emosar och Punkare och så här. Man känner ju att: "Jag passar inte in här!"

Intervjuare: Är stilen viktig?

Elena: Beror på, jag skulle inte färga håret grönt, känns som en kyrkogård här ibland typ /skratt/.

I många berättelser vävs rumsliga och kulturella faktorer samman till illustrationer och konstruktioner av segregation, utanförskap och tillhörighet. Hiphop-stilen, som innebär att man lyssnar på en speciell musik och har lite säckiga kläder på sig ställs ofta mot punk- och emo-stilen. Emo är inte helt lätt att definiera, men det rör sig om ett slags postpunkaktig undergroundkultur, där man betonar känsloutlevelse, det kan handla om skrikigt och högt eller mer nedtonade känslolägen. Stilen innebär bland annat att man bär bandnamn på sin tröja och kanske har Converse-skor och svart alternativt färgglad frisy.

Det handlar alltså om klara stilbrytningar, men också om hur livsstil kopplas samman med boende och etnisk tillhörighet. En del elever ångrar delvis sitt val av skola, men samtidigt är det viktigt att gå på en statusskola.

Elena: Man tänker att "Varför Katedralskolan av alla skolor och inte Framtidsgymnasiet?"

Intervjuare: Tycker du att det här är en "finare" skola?

Elena: Deppigt, inga bänkar och bara en rökstuga, inget kafé, sitter bara i trapporna,

och där är Emotrappan och där är Punkartrappan.

Intervjuare: Vad har ni då?

Elena: Blattesoffan!

Intervjuare: Använder du ordet som nedsättande?

Elena: NEJ, skillnad på blatte och invandrare. Invandrare är typ mer rasistiskt, men blatte är soft och kompisaktigt. Men det beror på vem som säger det – om en svensk sagt det så! Men om en arab säger: ”Hej blatte” – skillnad!

Det handlar mycket om vem som säger vad och när. Samma ord och beteckning kan få helt olika betydelser och mening beroende på sammanhanget. Skapandet av etniciserade enklaver på Katedralskolan hänger intimt samman med ungdomarnas användande av språk, stil, ungdomskulturella uttryck och av hur de definierar och ibland också omdefinierar saker och ting. Precis som stadens sociala och kulturella rum är uppdelat, skiktat och definierat, är också skolans ”rum” segregat. Det större sammanhanget återspeglas i det mindre och vice versa. På Framtidsgymnasiet är inte denna skiktning så tydlig inom skolans väggar, här handlar det mer om hur skolan *situeras* och placerar sig i det urbana rummet och blir en del av den segregerade stadens geografi.

I ungdomarnas föreställningsvärld byggs det upp en rad gränser och hinder för delaktighet och ett likvärdigt medborgarskap. Detta kan möjligen i sin förlängning påverka individens framtida möjligheter. I många tidigare studier har man pekat på hur viktigt språket upplevs vara och hur man ofta betonar hur bristande språkkunskaper eller till och med ett visst uttal bidrar till att stänga ute ”invandrare” från utbildning och arbetsmarknad. Andra forskare har pekat på betydelsen av socialt kapital och nätverk (Bekthoui 2006). Det vi kan se här är också hur ungdomskulturella faktorer – stil, smak, beteende och grupptillhörighet – bidrar till att bygga upp och skapa symboliska gränser mellan ”svenskar” och ”invandrare”.

Känslan av att vara ”hemma” bygger på en rad beståndsdelar. I många berättelser – speciellt från eleverna på Katedralskolan – handlar det om tydliga skillnader mellan olika urbana rum och mellan olika kroppsliga praktiker och stilar. När man ska tala om skillnad handlar det ofta om beteende. Några ungdomar gör till och med distinktioner mellan dem som betar sig som ”invandrare” – och då handlar det ofta om negativa konnotationer i form av stökigt beteende, dåligt språk och kanske kriminalitet – och dem som inte betar som sig typiska ”invandrare”. Detta är också en del av en rumslogik där ”invandrarna” antas gå på Framtidsgymnasiet medan de andra eleverna med invandrarbakgrund tillhör Katedralskolan. Många av de distinktioner som skapas, och där ordet ”invandrare” och ”blatte” får olika konnotationer, handlar i grunden om en strukturering av det sociala rummet i låg och hög status, där människor och miljöer sorteras i en samhällslogik över- och underordningslogik.

Slutsatser

Vår studie visar att ungdomarna har en bestämd bild av hur relationen mellan förort, innerstad och skolor ser ut. Den bild vi får ta del av är skiktad, segregerad och handlar ofta om en social verklighet som präglas av enkla distinktioner mellan till exempel låg och hög status eller "invandrare" och "svenskar". Samtidigt förklaras dessa strukturella förhållanden på lite olika sätt. Inte så sällan används individuella förklaringar. Val av skola handlar då om betyg, kompetens och motivation. Ungdomarna söker förklaringar i bristande språkkunskaper, svaga betyg och de egna personliga misslyckandena.

Fokus i den här artikeln har inte varit de objektiva villkoren för skolval, inte heller har vi avsett att göra någon direkt jämförelse mellan de båda skolorna. Tanken har istället varit att studera variationen och nyanserna i de berättelser som växer fram i olika urbana kontexter och i relation till olika "resor" i det urbana rummet. Urvalet har gjorts för att skapa en kontrast, som kan utgöra en utgångspunkt för att diskutera olika typer av upplevelser och berättelser om utbildning och livsval.

De ungdomar som valt att ta spårvagnen till Katedralskolan tillhör en minoritet. De beskriver också hur de stundtals känt att de vill byta skola, hur de upplever sig som annorlunda och utanför. Detta utanförskap uttrycks på en rad sätt. Det handlar inte minst om ungdomskultur i form av stil och kläder avhängiga globala musikstilar som hip hop respektive emo. Det är också tydligt att dessa ungdomar ofta, trots sina stora olikheter, pratar om en gemenskap som grundas på att man är "invandrare". I grunden verkar det handla om att man då upplever samma typ av utanförskap och ansträngda relation till skolans dominerande kultur.

De barriärer som man måste "ta sig igenom" för att studera på Katedralskolan handlar inte enbart om mer objektiva faktorer som språk, religion, att man är bosatt i en invandrantät förort eller om att skaffa sig bra betyg. Förmodligen ligger också stora delar av förklaringen till skolsegregationen i andra mer subjektiva faktorer som rör upplevelser av det urbana rummet, mötet med "de andra" och problem att "känna sig hemma" i en miljö som på många sätt skiljer sig från "förortskulturen". Just i berättelser om vantrivsel och om skolans sterila miljö och i det faktiska bildandet av enkla-ver, finner vi en känslomässig förklaring till att det kan vara svårt att välja att studera på Katedralskolan.

Kontrasten mot Framtidsgymnasiet finns hela tiden närvarande i ungdomarnas berättelser. Det finns klara upplevelser av att gå på antingen en statusskola eller på en "invandrarskola". Eleverna på Framtidsgymnasiet upplever inte några skarpa kontraster mellan olika ungdomskulturer eller ett behov av att skapa speciella enkla-ver. Dessa berättelser är istället mer individualiserade. Å ena sidan finns det ungdomar som upplever ett misslyckande och som egentligen hade velat gå en annan utbildning. På grund av begränsningar i språkkunskaper, sociala problem eller andra faktorer har man "tvingats" in i en utbildning. Å andra sidan har vi ungdomar som tycker att de valt helt rätt utbildning och som har ambitiösa framtidsplaner. Eleverna på Katedralskolan upplever sig som kontrast mer som aktörer, som fria individer som valt att göra

en resa i det etniskt uppdelade och segregerade rummet, som valt att korsa en gräns för att uppnå framgång.

Det kanske mest intressanta i denna studie är hur dessa ungdomar oavsett om de väljer det ena eller andra gymnasiet i stor utsträckning umgås med andra ungdomar som är bosatta i multietniska förorter och som kan ses som ”invandrare”. Dessa förhållanden är förstås inte absoluta. Visst umgås man över ”gränser” och upplevelserna av utanförskap är olika starka, men dock kan vi se tydliga mönster som talar för en betydande uppdelning av det urbana rummet utifrån etnicitet och boendemiljö.

Referenser

- Andersson, R. (1998) *Segregering, segmentering och socio-ekonomisk polarisering*. Umeå: Partnerskap för Multietnisk Integration, rapport 2.
- Archer, L. (2003) *Race, Masculinity and Schooling*. Maidenhead, Berkshire: Open University Press.
- Ball, S., Bowe, R och Gewirtz, S. (1997) ”Circuits of schooling. A sociological exploration of parental choice of school in social-class contexts. I Halsley, H m.fl. *Education, culture, economy, society*. Oxford: Oxford University Press.
- Bekhtoui, A. (2006) *Unequal opportunities. The impact of social capital and recruitment methods on immigrants and their children in the Swedish labour market*. Linköping: The department of social and welfare studies.
- Blair, M. (2001) *Why pick on me? School exclusion and black youth*. Stoke on Trent: Trentham books.
- Berner, B. m. fl. (red) (1977) *Skola, ideologi och samhälle: Ett kommenterat urval franska utbildningssociologiska texter*. Stockholm: Wahlström och Widstrand.
- Bourdieu, P. och Passeron, J-C. (1977/2000) *Reproduction in Education, Society and Culture*. London: Sage
- Bourdieu, P. och Wacquant, L. (1992) *An invitation to reflexive sociology*. Cambridge: Polity Press.
- Bunar, N. (2001) *Skolan mitt i förorten*. Stockholm/Stehag: Symposion.
- Bunar, N. (2008a) ”The free schools ”riddle”: Between traditional social deomcratic, neoliberal and multicultural tenets”. *Scandinavian Journal of Educational Research*, Vol 52: No.4, pp. 423–38.
- Bunar, N. (2008b) *Urban schools in Sweden. Between social predicaments, the power of stigma and relational dilemmas*. SULCIS: Working paper 2008:3.
- Bunar, N. och Kallstenius, J. (2007) *Valfrihet, integration och segregation i Stockholms grundskolor*. Stockholm: Utbildningsförvaltningen.
- Chang, J. (2006) *Can't Stop; Won't Stop; Hiphop-generationens historia*. Göteborg: Reverb.
- Clandinin, D. J. (2007) *Handbook of Narrative Inquiry. Mapping a Methodology*. London: Sage.
- Cambridge, J. (2002) ”Global product branding and international education”. *Journal of research in international education*, Vol 1, no 2:227–43.

- Dahlstedt, M., Hertzberg, F., Urban, S. och Ålund, A. (red.) *Utbildning, arbete, medborgarskap*. Umeå: Boréa bokförlag.
- Dolby, N. och Dimitriadis, G., med Willis, P. (red.) (2004) *Learning to labor in new times*. New York: Routledge.
- Englund, T. (1993) *Utbildning som "public good" eller "private good" – svensk skola i omvandling?* Pedagogisk forskning i Uppsala, 108.
- Fanon, F. (1971/1995) *Svart hud, vita masker*. Göteborg: Daidalos.
- Francis, B. (2000) *Boys, Girls and Achievement. Addressing the Classroom*. London: Routledge.
- Gilroy, P. (1993) *The Black Atlantic*. London: Verso.
- Giroux, H. (1994) *Disturbing Pleasures. Learning Popular Culture*. London: Routledge.
- Giroux, H. et.al. (1996) *Counternarratives. Cultural Studies and Critical Pedagogies in Postmodern Spaces*. New York: Routledge.
- Hammarén, N. (2008) *Förorten i huvudet*. Stockholm: Atlas förlag.
- Hall, S. (1996) "New Ethnicities", i Morley, D. & Chen, K-H (eds.) Stuart Hall. *Critical Dialogues in Cultural Studies*. London: Routledge.
- Johansson, T. (2007a) *The Transformation of Sexuality. Gender and Identity in Contemporary Youth Culture*. Harmondsworth: Ashgate.
- Johansson, T. (2007b) "Ny ungdom? Reflektioner kring utveckling, rörlighet och självständighet". I *Unga med attityd*. Ungdomsstyrelsens attityd- och värderingsstudie 2007.
- Johansson, T. (2008) "Schooling, religion, youth and everyday life. Learning processes in an independent Muslim school environment". *Young*, Vol.16(4):373–91.
- Jonsson, R. (2007) *Blatte betyder kompis. Om maskulinitet och språk i en högstadieskola*. Stockholm: Ordfront förlag.
- Kvale, S. (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Lightfoot, C. (2004) "Fantastic self. A study on adolescent's fictional narratives, and aesthetic activity as identity work". I Colette, D. och Lightfoot, C. (red) *Narrative analysis. Studying the development of individuals in society*. London. Sage.
- Mac an Ghail, M. (1997) *The Making of Men. Masculinities, Sexualities and Schooling*. Buckingham: Open University Press.
- Molina, I. (1997) *Stadens rasifiering*. Uppsala: Geografiska regionsstudier nr 32.
- Paecter, C. (2000) *Changing School Subjects. Power, Gender and Curriculum*. Buckingham: Open University Press.
- Plank, D och Sykes, G (red.) (2003) *Choosing choice: School choice in an international perspective*. New York; Teachers College Press.
- Pugh, K.J. och Bergin. D.A. (2005) "The effects of Schooling on Student's Out-of-school experience, *Educational Research*, Vol 34, No 9: 15–23.
- Reyes, P. de los., Molina, I. och Mulinari, D. (red.) (2002) *Maktens (o)lika förklädningar. Kön, klass & etnicitet i det postkoloniala Sverige*. Stockholm: Atlas förlag.
- Sernhede, O. (2002) *AliëNation is my Nation. Hiphop och unga mäns utanförskap i det*

- nya Sverige*. Stockholm: Ordfront.
- Sernhede, O. (2005) 'Reality is my Nationality' – The Global Tribe of Hip Hop and Immigrant Youth in 'The New Sweden'. In Andersson, M., Lithman, Y. G. and Sernhede, O. (red.) *Youth, Otherness and the Plural City. Modes of Belonging and Social life*. Göteborg: Daidalos.
- Stauness, D. (2004) *Kön, etnicitet og skoleliv*. Köpenhamn: Förlaget Samfundslitteratur.
- Sundlöf, P. (2008) *Segregation och karriärposition. En studie av bostadsomgivningens betydelse för utbildning, sysselsättning och inkomst bland yngre i stockholmsregionen*. Uppsala: Geografiska institutionens regionstudier, nr 78.
- Söderström, M och Uusitalo, R (2005) *Vad innebär införandet av fritt skolval i Stockholm för segregeringen i skolan?* IFAU: Rapport 2005:2.
- Taylor, A. (2005) "It's the rest of your life: The pragmatics of youth career decision making". *Youth & Society*, Vol. 36, No.4:471–503.
- Ziehe, T. (2004): *Øer af intensitet i et hav af rutine*, København: Forlaget politisk revy.
- Willis, P. (1977) *Learning to labour. How working class kids gets working class jobs*. New York: Columbia University Press.
- Young, T och Clinchy, E (1992) *Choice in public education*. New York: Teachers College, Columbia University.

Författarpresentation

Thomas Johansson är professor i socialpsykologi, och författare till en rad böcker och artiklar om ungdom, familj och "manlighet". *Nils Hammarén* är doktor i socialt arbete.